RĖKUČIŲ–1 AKMENS AMŽIAUS GYVENVIETĖS TYRIMAI

Egidijus ŠATAVIČIUS

2002 m. buvo tęsiami Rėkučių–1 akmens amžiaus gyvenvietės (Švenčionių r., Švenčionėlių sen.) tyrimai (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 30–31; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 43–45; *ATL 2001 metais,* V., 2002, p. 36–37), pradėti dar 1994 m. Per sezoną PV paminklo dalyje (perkasant intensyviai naudojamą keliuką) ištirtas 36 m^2 dydžio plotas (iš viso per 6 sezonus ištirta 160 m^2).

Rėkučių–1 akmens amžiaus gyvenvietė yra Kretuono ežero Š–ŠR krante, per 400 m į PV nuo Rėkučių kaimo. Paminklas yra ant antros viršsalpinės ežero terasos, kuri virš ežero vandens lygio iškilusi apie 3–4 m. Šiuo metu ežeras yra per 300 m į PV. Gyvenvietė buvo įkurta moreninio kyšulio lomoje: į P nusidriekia pavienių stambių moreninių kalvų virtinė (jos viena nuo kitos atskirtos vandens srautų išgraužtais slėniais), o Š – aukštas krantinis darinys. Iš R ir V terasinį iškyšulį, o kartu ir gyvenvietę, riboja žemos pažliugusios pievos.

Tyrimų metu nustatyta, kad gyvenvietės kultūrinį horizontą sunaikino ilgalaikis arimas ir kiti ūkiniai darbai: viršuje išsiskyrė nuo 25 iki 45 cm storio perarto pilko žvyro sluoksnis, kuris V pakraštyje buvo sudurpėjęs. Taip pat nustatyta, kad šis sluoksnis yra supiltinis. Žemiau atsidengė link ežero nuolaidėjantys įvairios spalvos ir sudėties limniniai sluoksniai: melsvai pilkas žvyringas smėlis (iki 33 cm storio); baltas smėlis (iki 23 cm storio); juodas smėlis, perkasoje labiau išsiskyręs ne kaip ištisinis horizontas, bet kaip atskiros sąnašinės ir gausiai organika prisotintos dėmės (iki 35 cm storio); rudas žvyringas smėlis (iki 40 cm storio); rusvai gelsvas smėlis (iki 20 cm storio). Įžemis – balkšvai pilkšvas limninis smėlis pasiektas 50–110 cm gylyje. V perkasos pakraštyje, žemiau nedidelės terasėlės daugelis sluoksnių buvo sudurpėję. Ribos tarp sluoksnių išplaukusios ir neryškios, o kai kurie litologiniai sluoksniai aiškiau atsekti tik perkasos sienelėse.

Taigi tirtame plote gyvenvietės kultūrinis sluoksnis nerastas, o radiniai, aptikti žemiau ariamo sluoksnio, tikriausiai yra perklostyti ežero vandens ar tiesiog kažkada nusėdę pažliugusioje ežero pakrantėje. Jokių dėmių-duobių, stambesnių pavienių riedulių ar kitokių objektų tyrimų metu nerasta.

Tyrimų metu perkasoje surasta 415 titnaginių ir po vieną akmeninį, kaulinį bei keramikinį radinį. Dauguma titnaginių radinių (apie 97%) slūgsojo perartame sluoksnyje, o likusi dalis – žemiau atsidengusiuose sluoksniuose (*in situ*). Apie 73% visų titnaginių radinių yra pasidengę įvairaus storio balkšvai melsva patina, apie 25% pabuvoję ugnyje, o keletas – apzulinti vandens ir vėjo. Dirbinių gamybai naudotas įvairių rūšių titnagas: tiek blogos kokybės vietinis, tiek ir kokybiškas atvežtinis, o apie 1% radinių yra pagaminti iš juodo matinio titnago, kurio išeigos nežinomos. Visi radiniai yra labai smulkūs. Surastas 1 Zonhoven tipo ašmenėlis, 2 galiniai gremžtukai, 1 nuskeltinis rėžtukas (dvikryptis), 11 dirbinių fragmentų, 1 specialios paskirties dirbinys, 1 kirvelio penties fragmentas. Taip pat aptiktos 84 skeltės ir jų dalys, apie 300 nuoskalų, 2 skaldytiniai bei keliolika žaliavos rieduliukų.

Pagal titnago patiną ir spalvą bei dirbinių tipologinius kriterijus galime išskirti 3 apgyvendinimo etapus. Pirmajam priskirtini visi

vėjo ir vandens apzulinti radiniai, dažnai su stora patina. Jis datuojamas vėlyvuoju Driasu (IX tūkst. pr. Kr.) ir skirtinas Arensburgo kultūrai. Antrajam etapui skirtini visi iš juodo matinio titnago pagaminti ir dauguma patinuotų radinių bei 1994–1995 m. tirto pastato liekanos. Tai Svidrų kultūros kompleksas, kuris datuotinas Driaso III – Preborealio riba (IX–VIII tūkst. pr. Kr. riba). Paskutiniajam etapui priklauso visi titnaginiai radiniai be ar su itin plona patina. Jie datuotini VIII tūkst. pr. Kr. viduriu – antraja puse ir skirtini ankstyvajai Kundos kultūrai.

EXPLORATION OF THE STONE AGE SITE RĖKUČIAI–1

In 2002 the excavations of Rėkučiai–1 site (Švenčionys district, near Kretuonas lake) were continued. The area of 36 m^2 was investigated. A cultural horizon was destroyed by ploughing. In total 415 flint artefacts (Zonhoven point, endscrapers, dihedral-burin, etc.), a small bone flake and a stone flake were collected. The finds belonged to the Ahrensburgian and Swiderian cultures (the 9th millennium B.C.) as well as to the early Kunda culture (the 8th millennium B.C.).

PARAMĖLIO–2 SENOVĖS GYVENVIETĖS TYRIMAI

Egidijus ŠATAVIČIUS

Paramėlio–2 senovės gyvenvietė (Varėnos r., Kaniavos sen.) yra 210 m į P nuo Katros pralaidos per kelią Krokšlys–Paramėlis, Katros P (slėnio kairiajame) krante, į V–PV nuo Paramėlio kaimo, abipus Paramėlio–Katros kelio (einančio per Baltarusijos Respublikos teritoriją). Gyvenvietė įkurta Katros P kranto žemoje smėlėtoje pakrantėje, kuri iškilusi virš upės vandens lygio 1–2 m. Traukiantis ledynui čia tyvuliavo prieledyninės marios, o vėlyvajame ledynmetyje šią teritoriją performavo eoliniai procesai. Iš PV gyvenvietę riboja keliais metrais aukštesnių kopų ruožas. Senovės gyvenvietės plotas yra daugiau nei 16 ha dydžio (pusė jos yra Baltarusijos Respublikoje). Gyvenvietės paviršius bemaž lygus, tik palei karpytą Katros pakrantę yra 4 stambios, iki 10 m aukščio, kalvos – kopų viršūnės. Kitapus Katros (Š krante) yra Paramėlio–1, o apie 700 m į ŠR – Paramėlio–3 senovės gyvenvietė.

Gyvenvietę autorius surado 1998 m. pavasarį. Tuomet titnaginių radinių surasta Katra–Paramėlis kelio R pusėje ir ties miško keliuku. Rudens pradžioje pasieniečiai, įtvirtindami kelio postą, per visą gyvenvietės teritoriją (kelio PR pusėje) iškasė apie 300 m ilgio, iki 1 m pločio ir 1,4–2 m gylio griovį, kurio vertikaliose sienelėse atsidengė intensyvus gyvenvietės kultūrinis sluoksnis (iki 0,5–1 m storio) bei apie 15 objektų: įvairios dėmės-duobės, židiniai, net pastatų kontūrai (pastarieji – iki 4 m ilgio ir 2 m gylio). Daugumos šių objektų apatinės dalys tuokart slūgsojo žemiau gruntinio vandens lygio. Iškastose žemėse ir griovio sienelėse aptikta daug įvairiausių titnaginių radinių, keramikos gabaliukų, smulkių kauliukų.

2000 m. atlikus papildomus archeologinius žvalgymus nustatyta, kad šio objekto teritorija yra kur kas didesnė (4–5 kartus) ir dalis jos yra Baltarusijos Respublikoje. Tada